

วิจารณ์หนังสือ : Book Review
วิวาทะ (ความเห็นไม่ตรงกัน) ระหว่าง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช
กับท่านพุทธทาสภิกขุในเรื่อง “จิตว่าง”*
Dispute over “Empty Mind” between Mrw. Kukrit Pramoj
and Buddhadasa Bhikkhu

ชื่อผู้เขียน: กองการศึกษา

Author: Education Division

อลิษา ลีอนันต์ศักดิ์ศิริ และพระมหามิตร จิตปัญโญ

Aleena Leeanansaksiri and Phramaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhanKaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: thong.tu@hotmail.com

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง วิวาทะ (ความเห็นไม่ตรงกัน) ระหว่าง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช กับ ท่านพุทธทาสภิกขุ ในเรื่อง “จิตว่าง” เป็นหนังสือที่รวบรวมการถามตอบระหว่างผู้บรรยายธรรมกับผู้ซักถามปัญหาธรรม โดยผู้บรรยายธรรม ได้แก่ ท่านพุทธทาสภิกขุ และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นผู้ซักถามปัญหาธรรม หนังสือเล่มนี้จัดเป็นประเภทสารคดีที่มีที่มาจากกรอการอภิปรายธรรมร่วมกันของทั้งสองท่านที่หอประชุมคุรุสภา เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2507 หรือ 53 ปีมาแล้ว ในครั้งนั้นกองการศึกษา

ผู้ใหญ่ได้บันทึกและส่งมอบให้สำนักพิมพ์จัดทำเป็นหนังสือ ซึ่งมีการจัดพิมพ์หลายครั้งและหลายสำนักพิมพ์มาถึงปัจจุบัน สำนักพิมพ์ดอกหญ้า 2000 เป็นผู้รับผิดชอบจัดพิมพ์ขึ้นในปี 2556 ด้วยจำนวนทั้งสิ้น 97 หน้า ISBN 9 786163 340078 (Mrw. Kukrit Pramoj and Buddhadasa Bhikkhu, 2013 : 1) หนังสือเรื่องนี้มีผู้นิยมอ่านเพื่อศึกษาเป็นจำนวนมาก ตลอดระยะเวลาที่ได้รับการตีพิมพ์ ล้วนได้รับการตอบรับที่ดีเสมอมา จะเห็นได้จากการที่ผู้อ่านตอบรับด้วยการแสดงข้อคิดเห็น ได้ถามในทางธรรมและชื่นชมยินดีในแง่ของเนื้อหาสาระ

*ได้รับบทความ: 22 มกราคม 2561; ตอบรับตีพิมพ์: 15 สิงหาคม 2561

Received: January 22, 2018; Accepted: August 15, 2018

อันเปี่ยมคุณค่า ที่นักอ่านกล่าวขวัญกันว่าสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวคิดวิเคราะห์และด้านการปฏิบัติตนในทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหนังสือมีจุดดึงดูดน่าสนใจในฐานะที่ผู้ร่วมปาฐกถาธรรมทั้งสองท่านอยู่ในระดับชั้นปัญญาชนของสังคมไทย ท่านทั้งสองได้รับการยกย่องว่าปราชญ์ทางโลกและทางธรรม เช่นนี้จึงเชื่อมั่นได้ว่าผู้อ่านต้องได้รับอรรถรสเชิงจิตวิญญาณจากการปาฐกถาธรรมครั้งนี้ อันจะเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตที่ทรงคุณค่าแน่นอน

โครงสร้างของเนื้อหาแบ่งเป็น 6 หัวข้อดังนี้ 1) เราควรเข้าใจธรรมะกันอย่างไร 2) อุปสรรคของการเข้าใจธรรมะ 3) ยิ่งศึกษาพุทธศาสนา ยิ่งไม่รู้พุทธศาสนา 4) การทำงานด้วยจิตว่าง 5) การกินอาหารของความว่าง 6) การอยู่ด้วยความว่าง วัตถุประสงค์ของผู้เขียนบทวิจารณ์ โดยผู้เขียนต้องการทราบว่า สภาวะของคำ “จิตว่าง” จะสามารถเกิดขึ้นได้จริงและมากหรือน้อยสักเท่าใดในสภาพสังคมปัจจุบัน หนังสือเรื่องนี้นำเสนอให้ผู้อ่านเข้าใจธรรมะอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้อ่านสามารถลำดับภาพที่ชัดเจน จนสามารถวิเคราะห์เหตุผลจากสภาพจริงได้ดีในระดับหนึ่งอีก ทั้งสารัตถธรรมที่เชื่อมโยงทุกหัวข้อย่อมชี้ให้ผู้อ่านได้แง่คิดในการดำเนินชีวิตประจำวัน

2. เนื้อหาโดยย่อ และบทวิจารณ์

1. เราควรเข้าใจธรรมะกันอย่างไร

ท่านพุทธทาสได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับประเด็นการศึกษาธรรมะในสังคมไทยในปัจจุบัน มีการเสนอวิธีการทางบุญกุศลในลักษณะของการ

โฆษณาชวนเชื่อ อย่างเช่น ทำบุญมากก็ได้ไปสวรรค์ชั้นสูงๆ จากการโฆษณาเช่นนี้ เป็นผลให้คนในสังคมเข้าใจวิธีการทำบุญที่ผิดเพี้ยนและเบี่ยงเบนจากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนาที่มุ่งสอนว่า จงละชั่ว ทำดีและรักษาจิตใจให้บริสุทธิ์ ย่อมนำไปสู่สภาวะความเป็นผู้มีจิตว่างได้จึงถือว่าตรงกับหลักคำสอนในแนวทางพระพุทธศาสนา ดังเช่นพุทธดำรัสที่ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นตถาคต” อันมีความหมายถึง การเห็นธรรมรู้แจ้งธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสรู้ คือ โลกุตตรธรรม 9 (Tripitaka 9/115-120/2680-2799)

บทวิจารณ์ด้านดี จากการที่ท่านพุทธทาสได้แสดงทัศนะนั้น ผู้เขียนเห็นว่าท่านเน้นให้ผู้อ่านเกิดความตระหนัก ด้วยทัศนะที่กระตุ้นให้ผู้อ่านได้คิดตาม ทำให้ผู้อ่านต้องการค้นหาหนทางการศึกษาและปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาต่อไป ยกตัวอย่างเช่นวิธีการทำบุญที่ถูกต้อง อีกทั้งทัศนะของท่าน น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติธรรมที่ถูกหลักโดยเมื่อพุทธศาสนิกชนพร้อมที่จะเข้าใจหลักธรรมที่ถูกต้องในแนวเดียวกันแล้ว ผลที่ได้จึงเป็นลักษณะของปัญญานำหน้าศรัทธา และส่งผลให้พระพุทธศาสนาในสังคมไทยเข้มแข็งขึ้นเป็นลำดับ การหันเหออกทิศทางเช่นในอดีตจึงลดลง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ท่านแสดงทัศนะในทิศทางเดียวกับท่านพุทธทาส โดยให้เหตุผลว่าสภาพสังคมในปัจจุบันนี้ สามารถพบเห็นวิธีการสร้างบุญกุศลโดยการโฆษณาชวนเชื่อคล้ายบุญกุศลเป็นสินค้า ด้วยสภาพตามความเป็นจริงเช่นนี้หลายคนเข้าใจว่าเป็นการบริจาทรทรัพย์มากย่อมได้ไปสู่สวรรค์อย่างแน่นอน การโฆษณาเช่นนี้ส่งเสริม

กิเลสแทนการเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงวางแนวทางไว้นั้นคือ การละชั่ว ทำดี รักชาติจิตใจให้บริสุทธิ์

บทวิจารณ์ด้านดี การที่ท่าน ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช แสดงทัศนะเช่นเดียวกับท่านพุทธทาส ทำให้เหตุผลเด่นชัดขึ้น ดังที่ทั้งสองท่านได้ยกตัวอย่างสภาพจริงของสังคมไทยด้วยวิธีการทำบุญที่ผิดเพี้ยนไปจากหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า การนำเสนอบุญกุศลเป็นสิ่งล่อใจกลายเป็นสินค้าอันเป็นสภาพที่เราสามารถพบเห็นได้จริงในสังคมไทย เช่น กิจการสภากาชาด กิจการลูกเสือ อีกทั้งการที่ทั้งสองท่านได้แสดงทัศนะในทิศทางเดียวกัน ย่อมสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้อ่านในเหตุผลอันเป็นสภาพที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย นับเป็นจุดเริ่มต้นในการเปลี่ยนแปลงการศึกษาระบบมุ่งสู่แนวทางที่ถูกต้องมากขึ้นได้

ในทัศนะผู้เขียนเห็นด้วยว่า การแสดงทัศนะของทั้งสองท่านเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาธรรมะของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยต่างเข้าใจธรรมะเบี่ยงเบนออกนอกทิศทางไปมาก ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย การปลุกเสกเครื่องรางของขลัง ผู้ศึกษาธรรมะต้องการบูชาเพื่อความสำเร็จ ความร่ำรวย โดยเฉพาะความร่ำรวยเป็นเหตุผลต้นๆ ของการปลุกเสกเครื่องรางของขลัง ครั้งหนึ่งหลวงปู่บุญพรหมปัญโญ ท่านเคยกล่าวว่า “ติดวัตถุมงคลยิ่งดีกว่า ที่จะไปให้ติดวัตถุอุปมงคล” (News Watsakea, 2016) แต่เหนือกว่านั้นคือการปฏิบัติ การภาวนา เป็นสุดยอดแห่งเครื่องรางของขลัง บางคนมาหาท่านเพื่อต้องการของดี เช่น เครื่องรางของขลัง ซึ่งมักจะได้รับคำตอบจากท่าน

ว่า “ของดีนั้นอยู่ที่ตัวเรา พุทธัง ธัมมัง สังฆัง นี่แหละของดี” เหตุการณ์บูชาจากตุ๊กตารามเทพ เพราะเชื่อว่าจะทำให้รุ่งเรืองมั่งคั่ง เป็นเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่า ผู้ศึกษาธรรมะยังเข้าใจธรรมะผิดประเด็นไปมาก เพราะการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อต้องการความร่ำรวย ความสำเร็จในด้านต่างๆ ทางโลกจึงเป็นการศึกษาระบบด้วยความโลภ มิใช่การสละความโลภออกจากจิตใจ อีกปรากฏการณ์หนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือ ตุ๊กตาลูกเทพ ที่เชื่อกันว่าหากท่านใดที่มีตุ๊กตาลูกเทพจะประสบความสำเร็จมีโชคลาภเข้ามามากมาย หลายวัดจึงรับปลุกเสกทำเป็นธุรกิจเชิงพาณิชย์ โดยวัดอ้างว่าต้องการหาทรัพย์มาบำรุงวัด แท้จริงแล้วเป็นการส่งเสริมกิเลสทั้งสองฝ่าย แทนที่วัดจะเป็นสถานที่นำพาสาธุชนให้หลุดพ้นจากกิเลส กลับนำพาสาธุชนเข้าสู่อิทธิพลของไสยศาสตร์ที่ครอบงำพระพุทธศาสนา

2. อุปสรรคของการเข้าใจธรรมะ

ท่านพุทธทาสได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยอภิปรายว่า “การศึกษาระบบจากพระไตรปิฎก เป็นอุปสรรคโดยตรงสำหรับผู้ศึกษาธรรม เพราะทำให้เปลืองเวลาเปล่าโดยใช้เหตุการศึกษาระบบที่ถูกต้องจึงต้องเริ่มต้นศึกษาที่หัวใจของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นั่นคือสภาวะของจิตที่ว่าง โดยทั้ง 84,000 พระธรรมชั้นตรี แท้จริงแล้วรวมอยู่ที่สภาวะแห่งความเป็นผู้มีจิตว่าง การศึกษาพระไตรปิฎกทำให้เสียเวลาและหลงทางมาก” (Mrw. Kukrit Pramoj and Buddhadasa Bhikkhu, 2013 : 27)

บทวิจารณ์ด้านดี จากการที่ท่านพุทธทาสได้แสดงทัศนะในเรื่องนี้ ผู้เขียนเห็นว่าท่านแสดง

การอธิบายอย่างหนักแน่นเปี่ยมไปด้วยความเชื่อมั่น เพราะเป็นทัศนะที่ตรงไปตรงมาและมีความชัดเจน และแม้เป็นคำกล่าวที่สั้นแต่ก็ได้ใจความและไม่ใส่ใจต่อสิ่งใดทั้งสิ้น ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกแปลกใจได้เช่นกัน จึงเป็นจุดโน้มน้าวให้ผู้อ่านได้ศึกษาธรรมะในมุมมองของท่านได้มากขึ้น

จุดที่เห็นว่าบกพร่อง การแสดงทัศนะของท่านพุทธทาสดังกล่าว จะเป็นสำหรับผู้เริ่มต้นศึกษาธรรมหรือไม่ เนื่องจากผู้เริ่มศึกษายังไม่มีความชำนาญ ทั้งหลักธรรม ภาษา และสำนวนในพระไตรปิฎกที่แปลไว้ โดยยังรักษารากศัพท์ อาจทำให้ผู้เริ่มศึกษาไม่เข้าใจ อีกทั้งพระไตรปิฎกยังมีเนื้อหามากจึงยากสำหรับผู้เริ่มต้นศึกษา

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ท่านแสดงทัศนะที่ไม่เห็นด้วยและให้เหตุผลว่า “ผู้เริ่มต้นศึกษาธรรมะควรมีหลักยึดถือ จึงจะเข้าใจได้ง่ายขึ้น การเริ่มต้นศึกษาจากพระไตรปิฎกน่าจะเป็นแนวทางที่ถูกต้องไม่ควรละเลย”

บทวิจารณ์ด้านดี ท่านสามารถแสดงเหตุผลโต้ตอบท่านพุทธทาส นับได้ว่าสมเหตุสมผลทีเดียว ดังคำกล่าว “ผู้เริ่มต้นศึกษาธรรมะควรมีหลักยึดถือ จึงจะเข้าใจง่ายขึ้น การศึกษาพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญสูงสุดจึงไม่ควรถูกละเลยไปเสีย” (Mrw. Kukrit Pramoj and Buddhadasa Bhikkhu, 2013 : 27)

ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อเราต้องการจะรู้จะอ่านคำสอนของพระพุทธเจ้า จึงเป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องไปอ่านไปศึกษาจากพระไตรปิฎก คือคำสอนของพระพุทธเจ้านั่นเอง (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto),

2014 : 25)

ในทัศนะผู้เขียน เห็นด้วยกับการที่ท่านพุทธทาสอธิบายหัวข้อ อุปสรรคของการเข้าใจธรรมะ เป็นประเด็นที่ต่อเนื่องมาจากประเด็นที่หนึ่งจึงแสดงเนื้อหาได้สอดคล้องด้วยเหตุผล ทำให้ผู้อ่านได้รับความเข้าใจและเห็นสภาพตามได้ชัดเจนขึ้นเป็นลำดับ สำหรับท่านพุทธทาสภิกขุท่านศึกษาธรรมะในพระพุทธานามามากทุกแห่งทุกมุม จึงเป็นผู้รอบรู้กว้างขวาง จัดเจน ในระดับที่ได้รับยกย่องว่าเป็นปราชญ์ด้านโลกุตระธรรมจนถึงยุคนี้สมัยนี้หาผู้เทียบเคียงได้ยาก ดังนั้น การที่ท่านชี้แนวทางการศึกษาธรรมะต่อสาธุชนทั้งหลายว่า “การศึกษาพระไตรปิฎกไม่สามารถช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าสู่หัวใจพระพุทธานุสาสนาได้” (Mrw. Kukrit Pramoj and Buddhadasa Bhikkhu, 2013 : 27) อาจเป็นเพราะท่านเป็นผู้มีความรู้กว้างขวางในทางธรรม ท่านจึงมีความมั่นใจที่จะชี้แนะเช่นนั้น ผู้เขียนมองว่าท่านต้องการให้สาธุชนทั้งหลายที่สนใจศึกษาธรรมะ ได้ด้วยการประหยัดเวลาโดยเข้าสู่หัวใจของหลักธรรมพระพุทธานุสาสนาที่ท่านบัญญัติศัพท์ว่า “จิตว่าง” (Tripitaka 14/4846-5089/206-215) และสำหรับตัวผู้เขียนเองยังเป็นผู้ใหม่ต่อการศึกษาธรรมะจึงยึดถือการศึกษาตามกันมาโดยศึกษาจากพระไตรปิฎกเพราะเชื่อและศรัทธาในคำแนะนำของครูอาจารย์ที่เคยศึกษาธรรมะจากพระไตรปิฎกมาก่อน เราศรัทธาว่าคัมภีร์พระไตรปิฎกมีความสำคัญสูงสุดเพราะเป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า จึงสามารถยึดถือเป็นหลักชัยในชีวิตของผู้ศึกษาธรรมะใหม่อย่างผู้เขียนเอง

3. ยิ่งศึกษาพุทธศาสนายิ่งไม่รู้จักพุทธศาสนา

ท่านพุทธทาสได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยอภิปรายว่า “เมื่อเราทั้งหลายเริ่มต้นศึกษาธรรมะจากพระไตรปิฎกก็ดี จากวัฒนธรรมอินเดียก็ดี เมื่อศึกษามากย่อมได้รับความรู้มากก็จริง แต่ในทางปฏิบัตินั้นไม่สามารถได้มากเท่ากับความรู้ที่ศึกษามา เพราะในแนวทางพระพุทธศาสนาการปฏิบัติย่อมสำคัญที่สุด ผู้ที่มีความรู้มากคิดว่าตนเข้าใจมากแล้วจึงเป็นผู้ที่หลงตนเองเกิดกิเลสขึ้นโดยไม่รู้ตัว การไม่ลงมือปฏิบัติให้เห็นผลจริงจึงไม่เป็นไปเพื่อหนทางดับทุกข์” (Mrw. Kukrit Pramoj and Buddhadasa Bhikkhu, 2013 : 46)

บทวิจารณ์ด้านดี การอภิปรายธรรมในหัวข้อนี้ก่อให้เกิดจุดสนใจ โดยผู้อ่านอาจเกิดความสงสัยในข้อเรื่องที่แสดงความหมายแย้งกันอยู่ในชื่อเรื่องเอง ขวนให้ผู้อ่านติดตามหาความหมายในเนื้อหาเพิ่มเติมและการยืนยันไม่เห็นด้วยกับการศึกษาธรรมะจากพระไตรปิฎก ทำให้ผู้อ่านเพิ่มความสงสัยใคร่รู้มากขึ้นเป็นลำดับ อีกทั้งผู้อ่านได้ข้อตระหนักในเรื่องของการปฏิบัติตนตามหลักพุทธศาสนาควรปฏิบัติให้เห็นผลจริงมิใช่เพียงการศึกษาธรรมะเพียงอย่างเดียว

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ท่านแสดงทัศนะไม่เห็นด้วยกับท่านพุทธทาส ด้วยการยืนยันทัศนะเดิมว่า “การศึกษาธรรมะควรมีหลักครองให้ผู้ศึกษาใหม่เข้าใจได้ง่ายจึงควรเริ่มต้นศึกษาที่พระไตรปิฎก เป็นแนวทางที่ถูกต้อง ไม่เช่นนั้นผู้ศึกษาใหม่อาจสับสนไม่มีหลักยึดถือ จนอาจเกิดความท้อแท้แล้วเลิกสนใจศึกษาธรรมะก็เป็นได้” (Mrw.

Kukrit Pramoj and Buddhadasa Bhikkhu, 2013 : 47)

บทวิจารณ์ด้านดี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ท่านแสดงเหตุผลโต้แย้งต่อท่านพุทธทาสنبว่า สมเหตุสมผล ดังคำกล่าว “ผู้เริ่มต้นศึกษาธรรมะควรมีหลักครองเพื่อยึดถือเพื่อให้ผู้ศึกษาใหม่เข้าใจง่ายขึ้น การศึกษาพระไตรปิฎกจึงไม่ควรถูกละเลยไปเสีย” (Mrw. Kukrit Pramoj and Buddhadasa Bhikkhu, 2013 : 47-48) เช่นนี้ย่อมกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกกระหายใคร่รู้เพื่อต้องการค้นหามบทสรุปในการอภิปรายธรรมทั้งสองท่านต่อไป

ในทัศนะผู้เขียนเห็นว่า หัวข้อนี้มีความต่อเนื่องจากหัวข้อก่อน จึงช่วยให้การอภิปรายเข้มข้นขึ้น ผู้อ่านย่อมได้ติดตามด้วยเหตุผลและเห็นภาพเด่นชัดขึ้น ผู้เขียนเห็นด้วยที่ท่านพุทธทาสอภิปรายว่า การปฏิบัติธรรมย่อมสำคัญกว่าการศึกษาธรรมะให้มีความรู้เพียงอย่างเดียว เพราะในหลักพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าท่านทรงกำหนดให้พระภิกษุปฏิบัติอย่างหนึ่งในสองอย่าง คือ คณธรรหอันหมายถึง การศึกษาเล่าเรียนในคัมภีร์หรือตำรา และวิปัสสนาธุระ หมายถึง งานที่มุ่งอบรมปัญญาด้วยการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน เมื่อผู้ปฏิบัติเริ่มต้นศึกษาในทางคณธรรหก่อนและได้รับความเข้าใจในระดับหนึ่งแล้ว ควรเริ่มต้นศึกษาในทางวิปัสสนาธุระ อันเป็นแนวทางละวางทุกอย่างให้จิตบริสุทธิ์ ย่อมเห็นผลที่เกิดขึ้นได้จริงกับตนเองเป็นลำดับ สำหรับผู้เริ่มต้นปฏิบัติควรต้องทราบว่าการศึกษาในทางคณธรรหในระดับใดจึงควรเริ่มต้นในแนวทางวิปัสสนาธุระอันจะเป็นหนทางที่น้อมนำสู่หัวใจของพระพุทธศาสนาที่แท้จริง ดังคำ

บรรยายธรรมของท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ท่านได้บรรยายเรื่อง “ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ปริยัติ นั้นควรให้รู้ขนาดไหน รู้อย่างไรจึงจะพอสำหรับการปฏิบัติ จะเริ่มอย่างไร มีตัวช่วยอะไรบ้าง วัดผลอย่างไร” (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 1997 : 12)

4. การทำงานด้วยจิตว่าง

ท่านพุทธทาสได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวันของฆราวาส โดยสอนว่า “การทำงานด้วยจิตว่าง หมายถึงการทำงานด้วยความมีสติ จิตใจปราศจากกิเลส ตัณหา มีความมุ่งมั่นในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ” (Buddhadasa Bhikkhu, 2008 : 14-19)

บทวิจารณ์ด้านดี ท่านพุทธทาสท่านแสดงสำนวนภาษาที่ฟังแล้วสะดุดหู แม้จะเป็นสำนวนที่สั้นแต่ย่อมกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกประทับใจระดับหนึ่ง เนื่องจากการศึกษาธรรมะโดยทั่วไปจะได้รับฟังภาษา ที่ตรงไปตรงมาเมื่อได้รับฟังการบัญญัติศัพท์ของท่านพุทธทาสนั้น ย่อมทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกแปลกใหม่ เป็นจุดสนใจได้ดีทีเดียว และแม้เป็นสำนวนที่แปลก แต่ในความหมายท่านพุทธทาสต้องการสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจแก่นของพระพุทธศาสนาโดยใช้คำว่า “ความว่าง” จึงมีปรากฏในหัวข้ออีกทั้งผู้อ่านยังได้รับแง่คิดพิจารณาในการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน ด้วยวิธีการที่ท่านแนะนำทุกคนสามารถปฏิบัติธรรมได้ทุกวัน ทุกเวลาดังคำสอนของหลวงพ่อบุญมา สุภักโธ ดังนี้ “ธรรมะอย่างนี้ใครๆ ก็ปฏิบัติได้ ปฏิบัติที่ไหนก็ได้ ปฏิบัติเมื่อไรก็ได้” (Mankeaw, 2015) รวมทั้งขณะ

ปฏิบัติงานด้วยการฝึกฝนสติให้จดจ่อกับงานตลอดเวลาสติจึงได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ จึงเป็นประโยชน์ต่อสาธุชนทั้งหลายสังคมย่อมเจริญขึ้นด้วยผู้มีสติ และศีล สมาธิ ปัญญา

จุดที่เห็นว่าบกพร่อง การอภิปรายธรรมของท่านพุทธทาสค่อนข้างสั้น ท่านอธิบายโต้ตอบเล็กน้อยแล้วผ่านไปสู่หัวข้อใหม่ รวมทั้งการบัญญัติศัพท์สำนวนของท่านพุทธทาสอาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ยากเช่นกัน โดยเฉพาะท่านที่ยังไม่เคยอ่านงานของพุทธทาสมาก่อนอาจไม่เข้าใจเลยก็เป็นได้ สืบเนื่องมาจากศัพท์สำนวนที่ไม่ชัดเจน หนังสือเล่มนี้จึงเหมาะกับนักวิชาการมากกว่าคนธรรมดาสามัญ เนื่องจากการใช้ศัพท์สำนวนสูงอีกทั้งหนังสือเรื่องนี้ยังไม่มีบทสรุปของทั้งสองฝ่ายอาจทำให้ผู้อ่านเกิดความไม่เข้าใจหรือยังรู้สึกคลุมเครือไม่ชัดเจนอยู่นั่นเอง

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ท่านแสดงทัศนะไม่เห็นด้วยอย่างสิ้นเชิง โดยให้เหตุผลว่า “ฆราวาสทำงาน ย่อมหวังผลตอบแทนด้วยกันทั้งสิ้น ไม่มีใครที่ทำงานแล้วไม่หวังผลตอบแทนฆราวาส จึงไม่สามารถอยู่ในสภาวะของความว่างได้” (Mrw. Kukrit Pramoj and Buddhadasa Bhikkhu, 2013 : 55)

บทวิจารณ์ด้านดี การแสดงเหตุผลของท่านเป็นเหตุผลที่สั้นแต่ได้ใจความที่ชัดเจนสามารถโต้ตอบต่อท่านพุทธทาสได้สมเหตุสมผล โดยเมื่อพิจารณาจากสภาพจริงในสังคมย่อมแสดงข้อเท็จจริงให้ประจักษ์เป็นอย่างดี อีกทั้งในเรื่องการปฏิบัติธรรมด้วยการฝึกสติตลอดเวลานั้น สาธุชนทั้งหลายจึงเป็นผู้พิจารณาได้ว่า ตนสามารถปฏิบัติได้ทุกวัน ทุกเวลาจริงแท้อย่างไรบ้าง

ในทัศนะผู้เขียน ผู้เขียนมองว่าท่านทั้งสองอาจมองกันคนละด้าน ท่านพุทธทาสนั้นต้องการสื่อถึง โลกุตระธรรม เป้าหมายคือ ชี้ให้เห็นสภาวะของจิตว่าง ส่วนท่าน ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ได้สื่อถึงแนวโลกียะโดยชี้ให้เห็นจากสภาพความจริงของโลกปุถุชนที่ยังยินดีในกามคุณ ผู้เขียนจึงเห็นว่าท่านทั้งสองต่างมีมุมมองคนละด้านเท่านั้น

5. กินอาหารของความว่าง

ท่านพุทธทาสได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับประเด็นนี้ “ว่าการกินอาหารของความว่าง คือ การกินอาหารของธรรมะ นั่นคือ การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันเพื่อให้เข้าสู่สภาวะความว่างได้มากที่สุด” (Mrw. Kukrit Pramoj and Buddhadasa Bhikkhu, 2013 : 68) ความว่างในความหมายของท่านพุทธทาส คือ การว่างจากทุกข์ จากตัณหา อุปาทาน บาปอกุศลทุจริตกิเลสทั้งหลาย

บทวิจารณ์ด้านดี ท่านพุทธทาสบัญญัติสำนวนภาษาที่ฟังแล้วสะดุดหู การบัญญัติศัพท์ด้วยข้อธรรมนี้อาจฟังดูแล้วกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกประทับใจ แม้จะเป็นสำนวนที่แปลก แต่ย่อมแฝงไว้ด้วยสารัตถธรรมที่ท่านพุทธทาสต้องการสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจ อีกทั้งผู้อ่านได้แง่คิดพิจารณาต่อการปฏิบัติธรรมอันเป็นแนวทางที่ท่านพุทธทาสแนะนำให้สาธุชนทั้งหลายฝึกปฏิบัติให้อยู่กับปัจจุบัน คือ การกำหนดรู้ลมหายใจเข้าออกท่านอธิบายว่าการอยู่กับลมหายใจเข้าออกจิตจึงว่างได้

ข้อที่เห็นว่าบกพร่อง ในสภาพความเป็นจริงของสังคมการปฏิบัติธรรมเพื่อเข้าสู่สภาวะจิตว่างนั้น ยังเป็นเรื่องที่ยาก เนื่องจากแต่ละคนล้วนมีภาระรับผิดชอบหลายประการ ความห่วงใยกังวล

ปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัว ปัญหาสภาพแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้คนมีสภาวะจิตที่ว่างได้ยากเช่นกัน ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ท่านแสดงทัศนะไม่เห็นด้วยอย่างสิ้นเชิง โดยให้เหตุผลว่า “ทุกกิจกรรมในสภาพฆราวาสทั้งการทำงานการดำเนินชีวิตประจำวัน มีสภาพที่ต้องยึด การยึดถือเป็นสภาพที่แท้จริงของมนุษย์ ซึ่งยังมีใช้พระอรหันต์” (Mrw. Kukrit Pramoj and Buddhadasa Bhikkhu, 2013 : 72)

บทวิจารณ์ด้านดี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ท่านแสดงเหตุที่สันต์ได้ใจความชัดเจนแสดงจุดยืนความคิดเดิมสามารถตอบโต้ท่านพุทธทาสได้สมเหตุสมผลเมื่อพิจารณาจากสภาพจริงในสังคมแม้จะเป็นสาธุชนคนดีที่ฝึกฝนทางธรรมทั้งหลายแต่ความว่างยังเกิดได้ยากอยู่ดี

ข้อที่เห็นว่าบกพร่อง หนังสือเรื่องนี้ยังไม่มีบทสรุปของทั้งสองฝ่าย อาจทำให้ผู้อ่านเกิดความไม่เข้าใจเพราะยังรู้สึกคลุมเครือไม่ชัดเจนนั่นเอง ในทัศนะผู้เขียนมองว่า การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันเพื่อเข้าสู่สภาวะความว่างนั้น แม้อาจฟังดูเป็นเรื่องยากแต่ความยากก็สามารถทำให้เป็นจริงได้มิใช่จะหมดหนทางไปเสียทีเดียว แต่ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับตัวของผู้ปฏิบัติธรรมเองว่า จะมีความพากเพียรมากน้อยเพียงใด โดยการศึกษาวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องพร้อมกับการปฏิบัติให้เห็นผลจริงจึงเป็นแนวทางของผู้ปฏิบัติทุกท่าน โดยท่านสอนว่า การปฏิบัติสามารถทำได้ทุกขณะ ทั้งยืน เดิน นั่ง นอน หรือแม้ในเวลาปฏิบัติงาน หากเพียรปฏิบัติทุกวันจิตย่อมเคยชินและพัฒนาขึ้นเป็นลำดับสำหรับผู้ที่ได้รับการฝึกหัดด้านจิตมาดีแล้วย่อมมี

สตรียุคกับงานตรงหน้าได้ดีกว่าผู้ที่ไม่เคยได้รับการฝึกหัดมาก่อน ครั้งหนึ่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) ท่านได้บรรยายอบรมธรรม โดยกล่าวถึงสภาวะความว่าง ดังนี้ “คำว่า ความว่าง ความสงบ ความหลุดพ้น ทั้งสามคำนี้เป็นเพียงศัพท์แสงที่ได้รับการบัญญัติขึ้นมา ดังนั้นผู้ปฏิบัติธรรมในทางพระพุทธศาสนา เมื่อรู้จักความว่าง ความสงบ ความหลุดพ้นเพียงเล็กน้อย ก็จะทำให้รู้จัก พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือพระรัตนตรัยได้ดีและถูกต้องมากขึ้น สำหรับความว่าง หรือสุญญตา มุ่งถึงความว่างจาก ทุกข์ กิเลส บาปอกุศลทุจริต นั่นเองมิใช่ออย่างอื่น” (Bhothithongkam, 2012)

6. อยู่ด้วยความว่าง

ท่านพุทธทาสได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับประเด็นในเรื่องการดำเนินชีวิตด้วยความว่างที่เปรียบกับลมหายใจ มีความหมายถึง ฆราวาสควรดำเนินชีวิตให้รู้สึกเฉพาะที่ลมหายใจเท่านั้น ไม่ควรคิดถึงอดีตหรืออนาคตที่ยังมาไม่ถึง การอยู่กับลมหายใจคือการอยู่กับปัจจุบันนั่นเอง

บทวิจารณ์ด้านดี การบัญญัติสำนวนภาษาที่ฟังแล้วสะดุดหู ชวนให้ผู้อ่านติดตามค้นหาความหมายจากหัวข้อ การบัญญัติศัพท์ด้วยข้อธรรมนี้อาจฟังดูแล้วกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกประทับใจ แม้จะเป็นสำนวนที่แปลก ย่อมแฝงไว้ด้วยสารัตถธรรมที่ท่านพุทธทาสต้องการสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจ และให้แง่คิดต่อผู้อ่านในการปฏิบัติให้อยู่กับปัจจุบัน คือการกำหนดรู้ลมหายใจเข้าออก

ข้อที่เห็นว่าบกพร่อง การอธิบายยธรรมของท่านพุทธทาสค่อนข้างสั้น ท่านอธิบายได้ตอบ

เล็กน้อยแล้วผ่านไปสู่หัวข้อใหม่ รวมทั้งการบัญญัติศัพท์สำนวนของท่านพุทธทาสอาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ยากเช่นกัน โดยเฉพาะท่านที่ยังไม่เคยอ่านงานของพุทธทาสมาก่อน อาจเกิดความสับสนก็ว่าได้ หนังสือเล่มนี้จึงเหมาะกับนักวิชาการมากกว่าคนธรรมดา เนื่องจากการใช้ศัพท์สำนวนสูง อีกทั้งหนังสือเรื่องนี้ยังไม่มีบทสรุปของทั้งสองฝ่าย อาจทำให้ผู้อ่านเกิดความไม่เข้าใจหรือยังรู้สึกคลุมเครือไม่ชัดเจนอยู่นั่นเอง

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ท่านแสดงทัศนะไม่เห็นด้วยอย่างสิ้นเชิง สำหรับฆราวาสและความว่าง แม้จะเป็นเหตุผลที่ล้นก็กระตุ้นให้ผู้อ่านตระหนักข้อเท็จจริงตามสภาพของฆราวาสได้มากเช่นกัน

บทวิจารณ์ด้านดี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ท่านแสดงเหตุผลที่ล้นแต่ชัดเจน กระตุ้นให้ผู้อ่านได้พิจารณาสภาพจริงของฆราวาสชัดเจนขึ้นเป็นลำดับ นับว่าท่านสามารถได้ตอบท่านพุทธทาสได้ในระดับหนึ่ง

ในทัศนะผู้เขียนมองว่า การอยู่ด้วยการกำหนดลมหายใจเข้าออกนั้น หากผู้ปฏิบัติมีความตั้งใจและพากเพียรจริงย่อมเป็นไปได้ เพราะการฝึกฝนจิตย่อมได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ เมื่ออยู่กับลมหายใจอยู่กับปัจจุบัน มิใช่อดีตหรืออนาคตที่ยังมาไม่ถึง ผู้ปฏิบัติย่อมได้รับความสุขจากจิตที่ว่างอยู่นั่นเอง และเป็นเช่นนี้ทุกครั้งที่จิตอยู่ในสภาวะที่ว่าง สำหรับความว่างนั้น พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ท่านได้อธิบายไว้ในหนังสือตอนหนึ่งดังนี้ “การไม่ยึดถือคือปัญญารู้เท่าทันในสิ่งนั้นตามสภาพที่เป็นจริง คือ รู้ว่าอะไรๆ มันก็มีแต่เพียง

3 เรื่องเท่านั้นคือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป สภาพมันเป็นเช่นนั้นตลอดเวลาเราอย่าไปจับเอาตอนใดตอนหนึ่งของสิ่งนั้นว่า เป็นตัวเรา เป็นของเรา เราก็ไม่ต้องมีปัญหา ไม่ต้องมีความทุกข์เพราะเรื่องอย่างนั้น” (Phra Brahmangkalajarn, 2008 : 16)

3. สรุป

หนังสือเรื่อง “วิวาทะ (ความเห็นไม่ตรงกัน) ระหว่าง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช กับท่านพุทธทาสในเรื่องจิตว่าง” คือ งานเขียนที่ได้จากการอภิปรายธรรมของทั้งสองท่าน ในครั้งหนึ่งเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2507 โดยกองการศึกษาผู้ใหญ่เป็นผู้จัดให้มีการแสดงโลกุตตรธรรมและส่งมอบให้สำนักพิมพ์จัดพิมพ์ขึ้น จนถึงปัจจุบันโดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านได้แง่คิดที่เรียกว่า “จิตว่าง” โดยเริ่มต้นอภิปรายที่หัวข้อ “เราควรเข้าใจธรรมะกันอย่างไร” โดยผู้อภิปรายมุ่งหวังเพียงให้ผู้อ่านผู้ฟัง ได้รับแง่คิดพิจารณาถึงข้อตระหนักแห่งการศึกษาธรรมะที่ถูกวิธีในสังคมไทยอันจะเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการปฏิบัติธรรมได้ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ในหัวข้อที่สองเรื่อง “อุปสรรคของการเข้าใจธรรมะ” แม้ท่านทั้งสองจะแสดงทัศนะที่ไม่ตรงกันโดยสิ้นเชิงในเรื่องของการศึกษาพระไตรปิฎกแต่ก็อยู่บนเหตุและผลมิใช่เพื่อมุ่งเอาชนะกันแต่ประการใด ผู้เขียนย่อไม่ได้ข้อพิจารณาจากการศึกษาธรรมะที่เข้าสู่แก่นพระพุทธศาสนาได้อย่างประหยัดเวลา หรือสำหรับบางท่านอาจเกิดความรู้สึกละโม้ไม่เห็นด้วยอันเป็นข้อสรุปแห่งตนก็เป็นได้ หัวข้อที่สาม “ยิ่งศึกษาพุทธศาสนา ยิ่งไม่รู้จักพุทธศาสนา” หัวข้อนี้มีเนื้อหาการนำ

เสนอที่เหมือนกับหัวข้อที่สองเนื่องจากท่านพุทธทาสกำหนดหัวข้อที่สืบต่อเนื่องกันจึงมีการแสดงทัศนะโดยรวมคล้ายคลึงกัน หัวข้อที่สี่ “การทำงานด้วยจิตว่าง” ท่านนำเสนอเพื่อเข้าสู่แก่นของพระพุทธศาสนาโดยบัญญัติศัพท์ให้เป็นที่น่าสนใจ จิตว่างคือว่างจากกิเลส ตัณหา อุปาทาน ความทุกข์ ไม่มีอดีต อนาคต มีแต่ปัจจุบันที่อยู่กับลมหายใจ เป็นแนวคิดให้ผู้อ่านสามารถเลือกนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ เมื่อเวลาทำงานก็พยายามมีสติรู้เฉพาะงานตรงหน้าเท่านั้น ไม่คิดเรื่องอื่น รวมทั้งผลประโยชน์ตอบแทน แต่ในความเป็นจริงไม่ใช่เรื่องที่ขร่าวาสปฏิบัติได้ง่ายนัก เพราะมีภาระจำเป็นหลายอย่าง หัวข้อที่ห้า “กินอาหารของความว่าง” ศัพท์สำนวนแปลกน่าสนใจ แต่สำหรับผู้ไม่เคยอ่านผลงานของท่านพุทธทาสมาก่อนอาจไม่เข้าใจได้เช่นกัน แม้จะเป็นประเด็นที่คล้ายกับประเด็นที่สี่แต่ท่านพุทธทาสสามารถนำเสนอใจความสำคัญชี้ประเด็นเรื่องที่ต้องการเน้นและอธิบายเพิ่มเติมในประเด็นย่อย สำหรับประเด็นที่ห้านี้และประเด็นสุดท้าย “การอยู่ด้วยความว่าง” เป็นการอยู่กับลมหายใจเข้าออก การอภิปรายตลอดทั้งเล่ม เป็นการนำเสนอโดยกำหนดหัวข้อที่ท่านพุทธทาสเล็งเห็นว่าจำเป็นต่อสังคมไทยและกำหนดในสภาพกว้างของสังคมลงสู่หัวใจของพระพุทธศาสนาที่ท่านเรียกว่า จิตว่าง การนำเสนอด้วยศัพท์ สำนวนและการอุปมาเปรียบเทียบท่านอธิบายเพิ่มเติมทุกหัวข้อเพื่อให้ผู้อ่านเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเป็นลำดับ แม้ว่าท่านทั้งสองจะมีความเห็นไม่ตรงกัน แต่การมองต่างมุมของท่านล้วนให้แง่คิดที่น่าสนใจทั้งสิ้น ท่านพุทธทาสมองใน

มูมของพระที่มุ่งโลกุตระธรรมอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ มองในมูมของฆราวาสในระดับโลกิยะที่สัมพันธ์กับการชีวิตจริง ๆ ในโลกปุถุชน

คุณูปการที่ได้รับจากหนังสือเรื่องนี้เป็นหนังสือที่ทรงคุณค่า ด้วยสารัตถธรรมที่ต้องการชี้ให้เห็นว่าใคร่ครวญถึงการศึกษาและปฏิบัติธรรม

ตามหลักพระพุทธศาสนาที่แท้จริง จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้อ่านแสวงหาแนวทางการศึกษาธรรมะที่ถูกต้อง จึงสร้างเสริมสติปัญญาจนสามารถเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการดำเนินชีวิตได้ อีกทั้งสร้างเสริมกำลังใจให้อ่านมีความเชื่อมั่นและมานะพากเพียรในการปฏิบัติ ทั้งยังส่งผลในระดับสังคมซึ่งช่วยให้สาธุชนทั้งหลายเป็นผู้มีศีลธรรมขึ้นเป็นลำดับ

References

- Bhothithongkam, A. (2012). *Kuamwaang*. <http://www.Dharma gateway.com/monk /preach/ somdej/sd.004.htm>. (Accessed 10 August 2017).
- Buddhadasa Bhikkhu. (2008). *The Happiness on Mission Time*. Bangkok : Dhammasapha and Sathabunbanlueadhamma.
- Education Division. (2013). *Dispute over “Empty Mind” between Mrw. Kukrit Pramroj and Buddhadasa Bhikkhu*. Bangkok : Dokkya Publishing.
- Mankeaw, P. (2015). *Ploywaanngtookteetookwela*. <http://www.oknation.nationtv.tv/blog/ nadapim/2009/01/18>. (Accessed 10 August 2017).
- News Watsakea. (2016). *Plooksekphra Plooksekjai*. <http://www.tnews.co.th/contents/ 202474>. (Accessed 19 August 2017).
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (1997). *The Way of Practicing Dhamma : Questions for Buddhism*. Bangkok : Dhammasapha and Sathabunbanlueadhamma.
- _____. (2014). *What is the Buddhism must Know Tripitaka?*. Bangkok : Methabook Publishing.
- Phra Bhrommangkalachan. (2008). *The Secret to Relieve a Suffering*. Bangkok : Leang Seang Pean, Ltd.
- _____. (1996). *Thai Tripitaka Version of Mahachulalongkornrajavidyalaya*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing.